

„ANTROPONOMASTICĂ” ȘI ANTROPONOMASTICĂ GETO-DACICĂ
ÎN CONTEXT INDO-EUROPEAN
(Filologie comparată și istorie)

Încercarea de a analiza semantic elementele componente din structura unor nume proprii antice, sau – în alți termeni – încercarea de a descoperi sensurile lor originare (cu atât mai dificilă cu cât atestarea limbilor în care s-au format numele e mai mult decât lacunară) pare sortită eșecului chiar dacă se face prin aplicarea metodei comparative-istorice, în manieră tradițională¹. Principiul comparativ-istoric al relularității schimbărilor fonetice, aplicat în sine, duce doar la reconstituirea modelului fonetic al etimonului mai multor forme vechi comparate, din limbi înrudite (condiție *sine qua non* a comparației istorice în filologie), fără să dea seama și de sensul originar sau – cel puțin – mai îndepărtat în trecut al acestor forme, chiar dacă e vorba de cuvinte comune². Cu atât mai mult semnificația inițială a numelor proprii, de obicei aproape total arbitrară în raport cu persoanele care le-au purtat, rămâne obscură după aplicarea acestui principiu, dacă nu e așa încă înainte de aplicarea lui, ceea ce are ca urmare includerea fortuită în comparație a unor nume care a priori n-aveau nimic comun ca înțeles. O încercare ca aceea la care ne-am referit la început poate avea oarecari șorți de reușită dacă se admite că numele vechi de persoane erau analizabile în epoca din care datează atestarea lor – idee unanim acceptată de multă vreme – și, în plus, dacă arsenalul metodologic se

¹ Vezi Al. Graur – L. Wald, *Scurtă istorie a lingvisticii*, București, 1965, p. 31–32.

² Magistrala teorie asupra rădăcinii indo-europene, elaborată de E. Benveniste, rafinează foarte mult cercetarea comparativă-istorică, introducând distincții de ordin cronologic relativ între modelele reconstruite, dar – în ceea ce privește problemele semanticii în limitele comparatismului istoric – contribuția acestei teorii nu este decît în mică măsură inovatoare (ea nu permite, de exemplu, să se reconstruiască sensul rădăcinilor trifonematice, cele mai vechi, temele formate pe baza lor în diferite limbi indo-europene vechi avînd sensuri variate; cf. lat. *dorm-io* „dorm”, dar v. sl. *drem-lja* „visez”, apud Graur-Wald, *op. cit.*, p. 105. Ce va fi însemnat rădăcina, cu variantă, *dar-/der-*: „a dormi” sau „a visa”?).

îmbogățește cu alte principii, pe lângă cele consacrate de practica cercetării comparative-istorice clasice a limbilor³.

Din momentul în care principiul corespondențelor fonetice este însoțit, în cercetare, și de principiul etimologiei colective⁴, lucrurile se pot schimba în bine: conturile semnificației etimonului încep să prindă consistență. Prin îmbinarea celor două principii se poate ajunge la clarificarea sensului originar al unor nume antice, formate în limbi fără atestare textuală proprie, ceea ce — implicit — poate îmbogăți cunoștințele referitoare la inventarul lexical cel puțin, al acelor limbi, sau invers — se poate verifica prin *minimul* de atari cunoștințe existente în momentul de față, transmis prin filiere.

Pornind de la ipoteza că numele BUREBISTA — tracic — și ARIOVISTUS — germanic — au fost, mai întâi, în realitate, titluri onorifice și numai ulterior, în istoriografia modernă, considerate antroponime, trebuie să admitem — atât într-o situație cât și în cealaltă — că avem a face cu cuvinte compuse, formate din elemente lexicale ale limbii trace, respectiv germanice vechi, de toate zilele. În acest caz, „numele” amintite devin transparente semantic, avînd o motivare socială, și pot fi mai ușor comentate din punctul de vedere al sensului.

O oarecare asemănare de structură între cele două „nume” de mai sus e de remarcat chiar la o examinare superficială. Apropierea dintre elementele secundare ale acestor cuvinte compuse, **-bista**, respectiv **-vistus**, aproape nu reclamă comentarii speciale în privința semnificantului (micile deosebiri vom încerca totuși să le lămurim mai jos), iar semnificatul etimonului lor originar, comun va fi avut (anticipînd cele ce vor urma îndată) o valoare superlativă.

A doua parte a numelui compus *Burebista*⁵ nu pare să fi aparținut unui idiom tracic, ci e mai degrabă un împrumut. E posibil să avem a

³ Cele din urmă sînt: principiul arbitrarului semnului lingvistic (relația dintre complexul fonetic și sensul unui cuvînt simplu dat nu este motivată într-un stadiu avansat de evoluție a limbii) și cel al regularității schimbărilor fonetice (într-un context determinat, un anumit sunet suferă o modificare constantă în cursul evoluției limbii, dacă procesul modificării lui sistematice nu e perturbat de analogia cu alte forme ale aceleiași paradigme sau de așa numitele accidente fonetice); cf. *idem*, *op. cit.*, p. 21 și urm. În acest studiu vom mai recurge și la principiul etimologiei colective (vezi nota 4) și la cel referențial (vezi nota 9).

⁴ Aplicat în lingvistica românească de către acad. Alexandru Graur (vezi *Etimologii românești*, București, 1963, p. 24 și urm., *Etimologie collective*, în „Hommage à Eric Buyssens”, Bruxelles, p. 83–86). Principiul constă din luminarea reciprocă, sub ambele aspecte (al conținutului, al expresiei), a unor cuvinte care prezintă trăsături comune, sub un aspect sau celălalt.

⁵ Numele figurează în lista de sub rădăcina *Bur-*, la I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, București, 1967, p. 97, unde se trimite la o foarte veche rădăcină indo-europeană. În comentariile pe care le facem mai jos, în text, nu ne-am propus să ajungem atât de departe în trecut (ca, de altfel, nici în cazul discutării semnificațiilor celorlalte nume), ci ne-am plasat la nivelul, postulat, al idiomurilor tracice (respectiv germanice, celtice) din sec. I î.e.n., de pe cînd datează atestarea indirectă (prin filieră) a „numelor” comentate.

face – în cazul ei – cu un element explicabil prin limbile germanice (cf. germ. (*der*) *beste*, engl. (*the*) *best* „cel mai bun“). Etimologia germanică se justifică, lingvistic, prin corespondențele fonetice albano (recte: traco)-germanice prezente în elementele lexicale indo-europene comune celor două (ramuri de) limbi (cf. germ. *Blatt*, dar alb. (*fletë* „frunză“)⁶. Originea germanică a elementului al doilea din „numele” citat nu trebuie să surprindă nici extralingvistic: se știe că populații germanice au ajuns, probabil chiar în epoca lui Burebista (în mod cert însă un secol mai târziu, conform afirmațiilor lui Tacitus din „Despre originea și țara germanilor”, 41, 42, 46), până în nordul și nord-estul Daciei; între ele – *bastarnii*, care au populat o vreme Carpații păduroși din părțile de miază-noapte ale teritoriului dacic⁷. În ceea ce privește terminația *-a* din *Burebista*, s-ar putea datorii filierei străine (netracice) care a transmis posterității „numele” regelui dac, cum vom încerca să demonstrăm în- dată. Ea se poate explica atât fonetic cât și morfologic în cadrul unei filiere latinești: desinența adjectivului împrumutat trebuie să fi fost inițial tracizată și, în această situație, exprimată printr-o vocală de timbru neutru și cu apertură mijlocie, asemănătoare cu *ë* albanez sau cu *ă* românesc. Presupunând că ea a fost adaptată în latină, datorită aperturii sale medii, ca *e*, și că s-ar fi putut înțelege în această limbă ca desinență de genitiv-dativ, se va fi refăcut *-a* ca desinență de nominativ, în forma atestată a „numelui”, prin analogie cu alte nume de persoană în *-a* (eventual *-as*) la nominativ și *-ae* la genitiv-dativ.

Semnificativul componentului secund al „numelui” germanic se explică tot prin filieră latină, însă în mod cert de aspect popular – ceea ce justifică *vetacismul*: trecerea lui *b* la *v*; aceeași filieră este pusă în evidență de morfemul terminal *-us*, dovadă a adaptării morfologice la limba latină a acestui „nume” barbar.

Pe baza supoziției privind descendența albanezei din familia idiomurilor tracice, primul component al numelui *Burebista*, anume *bur(e)* –, comparat cu alb. *burrë* „bărbat”, poate fi interpretat prin semnificatul acestuia din urmă. În acest context, compusul **burebist-* s-ar putea interpreta pentru moment (căci demonstrația în spiritul etimologiei colective nu

⁶ În privința complexului fonetic: se vede că unui germanic *b-* îi corespunde un tracic *f-*, amândouă consoanele reducându-se, probabil, la un indo-european **bh-*. În privința înțelesului: cf. germ. *Fürst* „prinț”, *führen* „a conduce” în raport cu engl. (*the*) *first* „cel dintîi (= cel mai din față)” – astăzi numeral ordinal, dar la origine un vechi adjectiv la gradul superlativ, cum se vede după morfemul terminal *-st*.

⁷ Mai mult, în prima parte a învelișului fonetic al acestui etnonim se recunoaște un element lexical *bast-*, înrudit probabil cu semnificatul *-bist(a)*. Termenul, și el compus, ca denumire a populației germanice amintite, ar putea fi analizat în *bast-* („cel/cei mai bun/i”) + *-ar-* („oaste, oșten?”; cf. mai jos în text) + *-n* (desinență de plural germanică), cu semnificația globală „cei mai buni din oaste / cei mai buni oșteni”. Se știe că în antichitate, ca și azi – de altfel –, fiecare popor avea o părere superlativă despre sine (faptul fiind pe atunci un rudiment de conștiință „națională”). Cînd Herodot scrie (*Istorie*, IV, 93) că geții „sînt cei mai viteji și mai drepți dintre traci” va fi consemnat fără îndoială o autocaracterizare a geților. Credem că și etnonimul *agatirși* (Herodot, *op. cit.*, IV, 10, 48, 100) poate fi interpretat ca o autocalicare de acest fel, dacă e analizat în două morfeme: primul, foarte asemănător cu v. gr. *agathos* „bun”, al doilea, probabil termen autohton cu semnificația „trac” (forma fiind de tip *satem*).

se încheie cu aceasta), ca „cel mai bun dintre bărbați”, „bărbatul cel mai bun” (cu înțelesul „ales”, cf. lat. *optimus*; adică „bun” în înțelesul social al termenului, „capabil”).

În ceea ce privește „numele” compus *Ariovistus*, prima lui parte ar putea fi explicată prin compararea cu v. germ. *hari* „armată, oștire”⁸, impunându-se interpretarea întregului compus **hariobist-* ca „cel mai bun/cel mai ales din oaste” și – întrucît personajul care a purtat „numele” a fost într-adevăr și comandant militar – se confirmă, astfel, ideea că termenul va fi fost la origine un titlu, nu un antroponim.

Întorcîndu-ne la elementul inițial al „numelui” dacic luat în discuție, **Bur(e)-**, îi putem da – în lumina considerațiilor imediat precedente – interpretarea, mai riguros circumscrisă, de „bărbat apt pentru/aflat la vîrsta/serviciul/ui/militar; oștean”; cf. și sl. *bor-* „luptă” (din *Borislav*). Această încheiere duce la înlăturarea înțelegerii semnificantului *bur*, pl. *huri* (în forma românească) drept et nonim (nume de trib) în favoarea înțelegerii lui ca denumire a unui corp de armată dacic, mai mult sau mai puțin permanent și regulat, consecința mai îndepărtată, dar practică, a constatării fiind necesitatea renunțării la încercările de localizare geografică a unui asemenea „trib”, *Burivada* va fi avut, în contextul acesta, înțelesul „tabără militară; castru (dacic)”.

Alte cîteva considerații, de ordin lingvistic, pe marginea „numelor” comentate aici. Am trecut, de cîteva ori, între paranteze unele litere care ar putea fi interpretate ca vocale tematice sau de legătură: *-e-* din complexul fonetic *Burebista* și *-o-* din *Ariovistus*. În privința primei e posibilă și o interpretare morfo-sintactică: ea ar putea corespunde actualului articol adjectival albanez (*i* – pentru masculin, realizarea e fiind datorită, probabil, unui grad ceva mai mare de apertură a lui *i* dacic, ceea ce va fi determinat pe străini care au consemnat grafic numele să-l confunde cu e). Deci s-ar putea reconstrui un etimon dacic **[burr(ə)-i-bist(ə)]*, literal „oșteanul-cel-mai bun”.

„Numele” *Ariovistus* și *Burebista*, în felul în care au fost interpretate mai înainte, confirmă aflarea germanilor și a dacilor în stadiul final al orînduirii gentilice și anume în etapa creării unei aristocrații militare, prin care – se știe – se face un pas important spre sclavagism. Cronologic, e vorba de jumătatea secolului I î.e.n., dar procesul tranziției sociale va fi început cu cel puțin un secol mai înainte.

Că „numele” analizate vor fi fost inițial titluri nu trebuie să surprindă. Ele s-au impus în textele aloglote (latinești) pentru că – folosite frecvent relativ la căpeteniile în cauză – au fost înțelese, în primul rînd de către străini, ca nume proprii. Supoziția de la care am pornit poate fi întărită într-o măsură prin aducerea în comparație a unor termeni corespunzători ca semnificație din alte limbi indo-europene: v. gr. Ἀλεξάνδρος (atestat nu-

⁸ Absența lui *h-* din numele germanic trebuie explicată tot prin filiera latină populară (cf. și lat. *Arminius*, dar germ. *Hermann*), ca și trecerea lui *b* la v. Caesar (*Del bello golleco*) a consemnat numele așa cum îl va fi auzit, mai întîi la un vorbitor al latinei populare.

mai ca nume propriu în elină, dar – probabil – calc după vreun vechi titlu militar macedonean sau minor-asiatic, vezi *Alekshandu*) și v.sl. БОЦВОДА „conducător militar” (rămas, numai ca substantiv comun, în română; însoțind întotdeauna, în actele oficiale, numele domnitorului, el a tins să devină nume propriu, în româna populară, sub forma *Vodă*). Cit despre corelația semantică dintre semnificații „bărbat” și „luptător; oștean”, se mai pot cita exemple similare rom. *voinic*, cu sensul mai vechi „tinăr, flăcău” atestat în folclorul epic românesc, din v. sl. *vojniku* „oștean” (prin sensul intermediar „tinăr în stare a purta și folosi arme”, după ce va fi dispărut semnul din sfera militară); lat. *vir* „bărbat” (care în vechiul limbaj militar roman avea chiar sensul „soldat”) față de sanscr. *virah* „viteaz”.

La lămurirea semnificației altor nume vechi poate contribui, pe lângă principiul etimologiei colective (pur lingvistic) – aplicat deja mai sus – și un principiu extralingvistic, cel referențial⁹.

Oprindu-ne la două nume dacice, DECEBAL și DECENEU (în formele românzate), vom putea opera analiza structurii lor morfematice prin simpla alăturare a unuia la celălalt (printr-o comparație internă, condiție mai obișnuită a etimologiei colective): se observă că ele au în comun prima parte: Dec(e) (atestările prin filieră greacă prezintă un -ai- în locul ultimei vocale, în cazul *Dekaineos*, ceea ce nu împiedică totuși presupunerea unui radical comun celor două nume luate în discuție), care poate fi considerată un morfem distinct. Acest element constituie o rădăcină care se regăsește, credem, în engl. *dog*. „ciine” și – dacă ne gândim la stindardul dacilor (aici intervenind criteriul extralingvistic, referențial – auxiliar în cercetarea structurii și semnificației numelor amintite), anume capul de lup, desigur un simbol totemic – sensul ei în traca nord-dunăreană trebuie să fi fost „lup”. Strins legată de supoziția precedentă este interpretarea etnonimului *dac*, pl. *daci* prin semnificativul „lup/i”¹⁰.

Ultima parte a primului nume, -bal- e comparabilă cu v. sl. *бѣла* „alb”, „alb”, iar – dacă se ține seama de faptul că zăpada (eventual iarna) se mai numește, în vorbirea populară de prin Cîmpia Dunării, *bă/ana*, ori

⁹ Cunoscut în lingvistică, într-o anumită formă, ca metodă a cuvintelor și lucrurilor. După cum se vede din denumire, acest principiu regizează studiul cuvintelor în strînsă relație cu obiectele (în sensul cel mai larg) specifice la care se referă, într-un cadru cultural cit mai bine definit.

¹⁰ Interpretare dată deja de Vl. Georgiev (apud. H. Daicoviciu, *Dacii*, București, 1965, p. 15–16). Ceea ce dezvăluie originea totemică a denumirii pe care și-o dădea această ramură a tracilor. Vezi și M. Eliade, *Les Daces et les loups*, în „Numen”, Leiden, IV, 1959, p. 15–31. Se mai cunosc cazuri similare și la alte populații din diferite părți ale lumii vechi sau actuale. Alte interpretări ale etnonimului *dac* (C. Daicoviciu: din *daca „pumnal”, apud H. Daicoviciu, *ibidem*; I. I. Russu: din i.-e. *dha-k „a pune, a așeza”, *op. cit.*, p. 100) nu se pot susține cu mai multă siguranță (prin urmare nici acelea date numelor *Decebal* și *Deceneu* de I. I. Russu, *op. cit.*, p. 101).

pur și simplu, de existența adjectivului *bălan* în româna populară actuală (există, de altfel, și forma regională *băl „alb”*, considerată de origine slavă însă) – sensul acestui formant secund al numelui *Decebal* trebuie să fi fost „alb” sau „argintiu”.

Date fiind cele spuse mai înainte, va fi mai ușor de interpretat numele succesorului imediat al lui Burebista : structura lui se analizează în **Dece-neu**, unde se recunoaște rădăcina **Dec(e)-** „lup”; cleja discutată, și un atribut adjectival alipit la ea, **-neu-** fără îndoială indo-european în privința originii, de vreme ce se poate regăsi în lat. *novus*, v. gr. νεος *germ. neu*, v. sl. новъ „nou”. Sensul global al antroponimului trebuie să fi fost „lup tânăr” sau „pui de lup”.

În opoziție cu această structură, așa cum a fost analizată și interpretată semantic, ținând seama de faptul că albul este atributul bătrâneții, în general, și că zăpada sau iarna, la care ne-am referit, sînt – și ele – asociate prin metafora cu bătrînețea, numele *Decebal* ar mai putea fi interpretat, metaforic, ca „lup bătrîn”. Recurgînd și în aceste cazuri la comparația cu structurile posibile din albaneza veche (ca mai înainte, relativ la *Bur-i-bist(a)*, se poate încerca reconstruirea, provizorie, a formelor :

**Dek-i-neu-* „lupul-cel-tînăr”

**Dek-i-bal-* „lupul-cel-alb/bătrîn”¹¹.

Alte nume dacice se pot analiza prin comparația pur lingvistică cu termenii corespunzători ca semnificant din limbile înrudite (e vorba în acest caz de o comparație externă, depășind cadrul unui sistem lingvistic dat, subordonată însă suprasistemului denumit familie de limbi). Astfel, *DURAS*, numele regelui dac predecesor lui *Decebal*, ar putea fi echivalat cu „aspru, aprig” (ca denumire a unei trăsături morale), even-

¹¹ Alternanța *a/e* din *Dac (us)/Dec-e-bal(us)* e obișnuită în limbile indo-europene care prezintă reminiscențe de flexiune internă (metafonie) – între ele : germana și albaneza, mai ales. Această alternanță, ca și faptul că velara nu apare într-o atestare elină (cf. frig. Δαος „lup”), duce la reconstruirea unei rădăcini dacice *[dæγ-] sau [dæγ-] terminată în fricativă velară, probabil instabilă. Așa se face că romanii au perceput-o ca oclusivă, iar grecii n-au perceput-o deloc, limbile lor necunoscînd un fonem velar fricativ. Alternanța *a/e* din termenii transmiși prin latină se poate explica prin asimilări armonice (printr-un gen de Umlaut) deci contextual. În numele proprii, întrucît rădăcina era urmată de morfeme cu vocală palatală (-e-, sau -i- deschis) s-a impus realizarea -e- a vocalei „radicale” ; realizarea ei centrală (-a-) se va fi produs în armonie cu vocala centrală sau posteroară (similară cu un *ă* sau cu un *î* românesc, ultracurt) a sufixului sau desinenței din complexul fonetic al etnonimului :

trac. comun *[dæγ-] + [-is] { lat. *Dacus*
frig. > v. gr. Δαος;

Decebalus, *[dæγ-] + [-i-] + [-bal-] + [-is] > *[dæγ-e-bal-ɪs] > lat.
*[dæγ-] + [-i-] + [-new-] + [-is] > *[dæγ-e-new-ɪs] > lat.

Deceneus.

Aceste presupuneri vin în sprijinul ipotezei că *a* nu era singura vocală centrală existentă în substratul românei ; cf. *Istoria limbii române*, vol. al II-lea, București, 1969, p. 230, pct. 3.1.1. și trimiterile. Din această analiză se mai poate deduce că în idiomul dacilor adjectivul se plasa după substantivul regent.

tual cu „solid, sănătos” (ca nume al unei trăsături fizice ; cf. lat. *Valens*, în ceea ce privește semnificatul), dacă se ținea seama de similitudinea cu lat. *durus* „tare, dur” și cu v. sl. дрѣвѣ rom. *dîrz*¹². Personajului respectiv i s-a mai atribuit și conumele DIURPANEUS (evident, forma e latinizată), care – dacă e apropiat, ca semnificant, de verbul românesc (a) *surpa*, probabil perpetuat din substratul limbii române – poate fi interpretat ca „uzurpator(ul)”, fiind vorba fie de un principe bastard, fie de un oarecare alt pretendent nelegitim la tronul dacic. Se pune, în această situație, problema dacă termenul v. sl. жоупанѣ (cf. rom. *juțin*), titlu medieval românesc – cu etimologie controversată, unii filologi considerîndu-l de origine slavă – nu este legat în vreun fel de un dacic **diurpan-*, eventual ca împrumut din daco-română, cu -r- dispărut prin simplificarea grupului consonantic -rp-, transformarea inițialei fiind mai ușor de acceptat ca schimbare fonetică regulată¹³.

Încercînd acum lămurirea unor nume celtice, deci tot indo-europene, trebuie să arătăm că aceasta poate fi făcută prin comparație externă (adică a elementelor componente ale numelor cu „echivalente” extra-celtice ale lor, în ceea ce privește semnificatul) și aplicarea principiului referențial (urmărirea relației dintre numele celtice și poziția socială a celor care le-au purtat). O asemenea cercetare este destul de riscantă, dar fiind făcută sub egida metodei comparative-istorice riscul se reduce simțitor. Condiția este ca sensurile presupuse pentru părțile componente ale „numelor” respective să aibă coerență internă, să se susțină reciproc. Va fi vorba, în cele ce urmează, de analiza sensului „numelor” DUMNORIX și VERCINGETORIX.

De mai multă vreme „terminația” -rix, din nume ca acestea, e – desigur corect – interpretată ca avînd un etimon comun cu lat. *rex* „rege”, indiferent de sensul ei exact în celtică. Mai greu de explicat s-au arătat a fi elementele alcătuitoare ale acestor „nume”, care preced morfemul -rix.

În privința lui *Dumnorix* e de conchis că primul element, *Dumn(o)-*, trebuie apropiat de lat. *dominus* „stăpîn”; prin urmare, la origine va fi fost tot un titlu și acest nume, cu semnificația aproximativă „stăpînul rege” sau „regele stăpîn(itor)”¹⁴.

¹² Rădăcina străveche, indo-europeană, a acestor forme se regăsește și în alb. *dru* „lemn”, engl. *tree* „pom”, v. sl. дрѣво „lemn, copac”, сѣ-дрѣвѣ „sănătos”, în celt. (ates-tare lat.) *druides* „druzi” – vezi mai jos, nota 15.

¹³ *di-* > arh. *dž* > *ž* (cf. și lat. *deorsum* > rom. arh. și reg. *gios* > rom. lit. *jos*). Pentru evoluția fonetică a dacicului **diurpan-* trebuie presupusă adaptarea acestui lexem la latina dunăreană, schimbările complexului său fonetic fiind specifice elementelor lexicale moștenite de română din latină. Grupul -rp-, cu labiala modificată, s-a putut păstra în câteva lexeme balcanice, pe care le presupunem descendente ale aceleiași rădăcini tracice: *zurbă* „răzvrătire” și *zarvă* „gălăgie” („impacineță manifestată sonor”). Pentru altă ipoteză etimologică asupra lui *juțin*, vezi G. Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, 1973, p. 18 și notele. Cit despre *surpa*, dicționarele etimologice românești dau un etimon latinesc, neatestat însă.

¹⁴ Cum se vede, în celtică adjectivul e plasat înaintea substantivului-regent, iar după acest model se va fi impus topica grupului adjectiv + substantiv și în galo-ro-

Cit despre „numele” *Vercingetorix*, chiar lăsînd la o parte elementul *-rix*, foarte clar, ceea ce rămîne e tot un termen compus, relativ complicat : **Vercinget(o)-**. În prima lui parte se distinge rădăcina *verc-*, înrudită cu germ *Werk* „lucrare”, engl. *work* „muncă”, v. gr. *ἔργον* „lucru”, într-un derivat cu sufixul *-ing*, care se mai regăsește în engleză, de pildă, unde formează substantive abstracte. Prin urmare, tema **Vercing-** trebuie tradusă prin „lucrare, acțiune, activitate”. Morfemul **-et(o)-** ar putea fi comparat cu lat. *aetas* „vîrstă”, dintr-o veche rădăcină indo-europeană cu sensul „interval de timp”. Semnificația „numelui” compus **Vercinget(o)- (-o- fiind o vocală de legătură)** va fi fost, așadar, „(bărbat/ aflat) la vîrsta acțiunii, la maturitate”. În consecință, e vorba tot de un titlu, cu semnificația – mai abstractă – „bărbat inițiat” sau „tînăr trecut de treptele inițierii ; adult”. Această interpretare este în concordanță cu păstrarea la gali a vechiului obicei al inițierii tinerilor, prin diferite probe de curaj și istețime, înainte de a fi incluși în rîndurile bărbaților¹⁵, obicei cunoscut și azi la unele popoare aflate pe treptele incipiente ale civilizației.

Cele cuprinse în paginile de față au avut ca punct de plecare o bază lingvistică, încadrîndu-se – mai mult sau mai puțin – în sfera de probleme a *antroponomasticii*. Dar rezultatele discuției s-au întîlnit și cu unele constatări, mai vechi sau originale, de interes istorico-social, ceea ce era inevitabil, *onomastica* (în general) fiind un domeniu de intersecție între lingvistică și alte discipline sociale.

Constatările derivate din cercetarea numelor proprii – mai mult sau mai puțin autentice – discutate mai sus, sînt prezentate ca niște sugestii pentru istoricii antichității, indiferent dacă aceste constatări au avut ori nu (de cele mai multe ori n-au avut) puncte comune cu cele expuse în lucrări similare. Cele spuse aici, neimbrăcînd – în concepția autorului – veșmintul unor soluții absolute și definitive, lăsînd încă loc rezultatelor unei revizuirii detaliate a textelor clasice și a mărturiilor arheologice, care trebuie să constituie întotdeauna o completare – și o verificare, în același timp – a unui studiu de felul acestuia ; e vorba, aici, doar de o perspectivă nouă

---

mană, apoi în franceză. Am văzut că în idiomul tragic al dacilor topica unui asemenea grup era inversă, modelul acesta întărind topica substantiv + adjectiv în latina dunăreană, apoi în română. În latină, cele două tipuri de structuri se vor fi manifestat ca tendințe sintactice, atît în estul cît și în vestul României, substratul contribuind la consolidarea uneia sau alteia dintre cele două topici. Aceste constatări confirmă o dată mai mult considerațiile acad. Al. Graur cu privire la postpunerea articolului în limba română.

¹⁵ Inițiere a cărei ultimă treaptă era reprezentată de casta *druizilor* (probabil : „cei tari, cei puternici” ; vezi nota 12). Relativ la *Vercingetorix*, altă interpretare menționează A. Dauzat, *Tableau de la langue française*, Paris (1967), p. 22 : „...*Vercingetorix*, le roi, *rix*, des guerriers, *cingeto-* (?-n.n., C.D.)” și la D. Berciu, *Lumea celților*, București, 1970, p. 90 : „probabil «Mare conducător al războinicilor»”. După Dauzat, *op. cit.*, p. 45, sufixul *-ing* s-a impus în latina din Gallia din sursă germanică. Cum s-a văzut din textul studiului de față, nu subscriem la aceste interpretări.

asupra unor chestiuni mai vechi¹⁶. Ultimul cuvînt – altfel spus – revine filologilor clasiști, istoricilor și – în măsura posibilului – arheologilor. *Suum cuique* în această tentativă – dificilă – de reconstruire, fie și parțială, a unui trecut de două milenii.

RÉSUMÉ

„ANTHROPONYMIE“ ET ANTHROPONYMIE GETO-DACE
EN CONTEXTE INDO-EUROPEEN

L'article ci-dessus, tout en faisant le commentaire de quelques anthroponymes antiques (daces, germaniques, celtiques), parmi lesquels de faux anthroponymes – selon l'auteur, des titres – tâche d'interpréter leurs significations originaires; pour y parvenir on a pris comme instrument de travail le principe comparatif-historique des changements phonétiques réguliers auquel on a ajouté celui de l'étymologie collective a celui référentiel (dérivé de la méthode *Wörter und Sachen*).

Dans le cas du celt. *Vercingetorix* on propose une nouvelle analyse monémique: *Verc-ing-et(o)-rix*, au lieu de *Ver-cingeto-rix*; dans d'autres cas on prête un grand soin à la filière par laquelle les noms et les titres commentés ont été transmis jusqu'à nos jours. L'auteur essaie aussi de faire l'analyse de quelques éléments fonctionnels supposés être des composants.

Les hypothèses sémantiques sont les suivantes: germ. *Ariovistus* „le meilleur parmi les guerriers“, dac. *Burebista* „le meilleur combattant“, *Decebalus* „(le) loup blanc (ou vieux)“, *Deceneus* „(le) louveteau“, *Duras* „âpre, dur“, *Diurpaneus* „(l')usurpateur“, celt. *Dumnorix* „/(le) roi/ maîtrisant“, *Vercingetorix* „/(le) roi/ des jeunes hommes initiés“.

¹⁶ În locul apelului la rădăcini indo-europene reconstruite, foarte îndepărtate în timp în raport cu epoca în care au circulat lexemele discutate mai sus, am făcut apel la elementele lexicale, pe care le-am considerat echivalente acelor lexeme, din limbi mai mult sau mai puțin contemporane. Totodată am încercat o nouă analiză morfematică a celor mai multe dintre numele luate în discuție, care – ni se pare – duce la o analiză semantică mai verosimilă. Am acordat mai multă atenție filierelor, ale căror urme nu se poate să nu fi rămas în fonetica și morfologia cuvintelor pe care le-au vehiculat și am făcut apel și la criteriul funcționalității lingvistice a unor elemente din structura cuvintelor cercetate.